

АРТЫКУЛЫ І ПАВЕДАМЛЕННІ

dr Darius Staliūnas (Wilno)
ORCID: 0000-0002-1227-4776

Pokłosie powstania 1863–1864 r.: nieortodoksyjna refleksja

Dziś w społeczeństwie litewskim, polskim, białoruskim, a nawet ukraińskim Powstanie Styczniowe stało się symbolem „walki o wolność”. Obserwując dyskurs publiczny w Litwie, wydaje się, że narodziła się nowa ideologia przyjaźni między narodami – bardzo podobna w swej istocie do sowieckiej. Jedyna różnica polega na tym, że teraz istnieje inny zestaw wiecznych przyjaciół i wrogów. Podczas gdy wcześniej Rosjanie byli wiecznymi przyjaciółmi, teraz są wiecznymi wrogami. Tylko część dyskursu akademickiego przeciwstawiła się tej gloryfikacji.

Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie: czy współczesne społeczeństwa polskie, litewskie, białoruskie i żydowskie rzeczywiście mają co gloryfikować? Innymi słowy, czy z perspektywy współczesnych nacjonalizmów (a więc nie z perspektywy akademickiej) powstanie było dla nich w jakikolwiek sposób pożyteczne? Albo mówiąc inaczej, czy przyniosło więcej pożytku czy szkody?

To pytanie nieuchronnie prowadzi nas w sferę historii kontrfaktycznej (znanej również jako „*ungeschehene Geschichte*”¹), ponieważ to samo pytanie można zadać w inny sposób – „co by się stało, gdyby powstanie nie miało miejsca?” – czy sytuacja byłaby bardziej korzystna dla rozwoju tych grup narodowych, gdyby nie wydarzenia z 1863 roku? Zdaję sobie sprawę, że dla wielu osób może się to wydawać niezbyt naukowym pytaniem. W takim razie proszę o zaakceptowanie stawiania takich pytań jako ćwiczenia dla umysłu. Kontrfaktyczne pytania historyczne dotyczące tego powstania nie są nowe. Historycy debatują na przykład, co by się stało, gdyby powstanie wygrało?² W moim rozumieniu, to drugie pytanie jest znacznie bardziej kontrfaktyczne (to znaczy, że miało znacznie mniejsze szanse) niż to poruszone w tym artykule.

¹ A. Demandt, *Ungeschehene Geschichte. Ein Traktat über die Frage: Was wäre geschehen, wenn...?*, Göttingen, Oakville, CT, U.S. 2011.

² *Што дала б беларусам перамога Каліноўскага?* [online] https://www.youtube.com/watch?v=71W_eJr1VM [дата доступу: 04.01.2024].